

FİNLANDIYA VE İSVEÇ'İN NATO'YA OLASI ÜYELİK BAŞVURULARI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Tacan İldem | Büyükelçi (E), EDAM Başkanı, NATO eski Genel Sekreter Yardımcısı, Türkiye'nin NATO nezdinde eski Daimi Temsilcisi

FİNLANDIYA VE İSVEÇ'İN NATO'YA OLASI ÜYELİK BAŞVURULARI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Tacan İldem | Büyükelçi (E), EDAM Başkanı, NATO eski Genel Sekreter Yardımcısı, Türkiye'nin NATO nezdinde eski Daimi Temsilcisi

Rusya 24 Şubat'ta Ukrayna'ya karşı uluslararası hukukun açık ihlali niteliğinde bir saldırı başlattı. Ukrayna'da sivil halkın ölümüne, yaralanmasına, yerlerinden edilmelerine ve şehirlerin yıkımına yol açan savaş insanlığa karşı suç işlendiğinin kanıtı niteliğindeki trajik sahnelere de tanık olunacak şekilde sürüyor. Süregiden savaşla değişen güvenlik ortamı Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyelik başvurusu yapmayı ciddi biçimde değerlendirmelerine yol açtı.

Bugüne kadar askerî açıdan bağlantısızlığı seçmiş Avrupa Birliği'nin üyesi bu iki Nordik ülkesi NATO üyeliği yönün-

de adım attıkları takdirde, bu, Putin'in Ukrayna'da başlattığı savaşın bir diğer önemli sonucu olacaktır. Aslına bakılacak olursa Putin, böyle bir savaşı başlatmakla, kendisinin öteden beri karşı olduğu gelişmelerin süratle gerçekleşmesinin tetikleyicisi oldu. Bu bağlamda, Putin, bir yandan Rusya ve Belarus'la birlikte Rus ulusal kimliğinin ayrılmaz parçası olduğunu kendi tarih okumasıyla savunduğu Ukrayna'da ulusal kimliğin daha da güçlenmesi sürecini geri dönülmez biçimde başlattı, öte yandan da Rusya yönünden endişe kaynağı olduğunu ileri sürdüğü NATO genişlemesinin olası bir yeni dalgasının oluşumuna istemeden katkı sağladı.

Finlandiya ve İsveç'te NATO Üyeliğine ilişkin son gelişmeler

Son olarak Stokholm'ü ziyaret eden Finlandiya Başbakanı Sanna Marin, İsveçli mevkidaşı Magdalena Andersson ile gerçekleştirdiği ortak basın toplantısında, ülkesinin NATO'ya üyelik başvurusunu "haftalar içinde" kararlaştıracağını açıkladı. Marin bu kararı ertelemek için bir neden görmediğini de sözlerine ekledi. Andersson da ülkesinde konunun ciddi biçimde incelendiğini teyid ederek, kendisinin de kararı ertelemek için bir neden görmediğini vurguladı. Her ne kadar bu iki ülkenin üyelik başvurusunu ne zaman yapacakları konusunda bir açıklık yoksa da haziran ayında Madrid'de düzenlenecek NATO Zirve toplantısının hedeflenmesinin olası olduğu değerlendirilmektedir. Esasen bu açıklamanın Finlandiya Parlamentosuna NATO'ya üyeliğin "Finlandiya ile Rusya arasında sınırdaki gerilimin artmasına yol açabileceğine" ilişkin gözleme de yer veren bir raporun sunulduğu

günlerde yapılmış olması dikkat çekicidir. Parlamentosu bilgilendirme amacıyla Hükümet tarafından hazırlanan raporda Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üye olmalarının Baltık Denizi bölgesinde istikrarı artıracak savunulmaktadır. Öte yandan Finlandiya'nın Ukrayna'daki savaşın Avrupa'daki güvenlik ortamını değiştirdiği gerçeği ışığında savunma politikasını gözden geçirmeye dönük bir çalışma başlattığı da bilinmektedir. Putin'in böyle bir adımın "ciddi siyasi ve askeri sonuçları olacağına" ilişkin son haftalarda dile getirdiği tehdit ise hatırlardadır. Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dmitry Medvedev de, Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya dahil olması durumunda Rusya'nın batı kanadındaki güçlerini iki katından daha fazla artıracaklarını söyleyerek uyarıda bulundu. Rus yetkililerin nükleer silah kullanım olasılığını da reddetmeleri bu tehditkar söylemin bir diğer ögesi olarak belirdi.

Finlandiya 1917 yılında Rusya'dan bağımsızlığını aldı ve İkinci Dünya Savaşında Rusya'ya karşı iki savaş verip bazı topraklarını kaybetti. Finlandiya 1948 yılında Rusya ile Dostluk, İş birliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması imzaladı. Soğuk Savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Finlandiya Rusya'dan kendisine yönelik tehdidi daha az hissetmeye başladı. Bu tarihten sonra Finlandiya'nın askeri caydırıcılığı ve Rusya ile dostane ilişkileri barışın muhafazasında etkili oldu. Finlandiya'nın halen küçük ama son derece gelişmiş ulusal savunma gücü ve kısa sürede seferber edilebilecek büyük bir ihtiyat ordusu bulunmakta.

İsveç ise 200 yıldan fazla bir süredir herhangi bir savaşta yer almadı. Soğuk Savaş sonrasında ordusunu küçülttü ve savunma stratejisini bir ihtilaf durumunda dışarıdan ihtiyaç duyulacak yardım gelene kadar Rus ilerlemesini geciktirecek önlemler geliştirmek üzerine kurdu. Doğal olarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgali güvenlik garantisinin İsveç bakımından önemini daha fazla hissedilmesi sonucunu doğurdu.

Her iki ülke de 1995 yılında tarafsızlık statüsünden askeri bağlantısızlığa yönelerek AB üyesi oldular.

Finlandiya ve İsveç'te NATO üyeliğine ilişkin kamuoyu bakışının zaman içinde üyeliğe destek yönünde evrildiği gö-

rülmektedir. Geleneksel olarak askeri açıdan bağlantısızlık statüsüne destek veregelmiş olan anılan ülkelerin kamuoylarının yaklaşımındaki değişim açısından 2014 yılı belirleyici olmuştur. Rusya'nın, anılan yıl, Ukrayna'ya ait Kırım'ı gayrimişru ve gayri hukuki biçimde işgal ve ilhakı ve ülkenin doğusundaki Donbas bölgesinde ülkeyi istikrarsızlaştırmayı amaçlayan saldırgan politikalar uygulamaya başlaması üzerine her iki ülkede de yeni güvenlik ortamına ilişkin değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Geleneksel olarak NATO'ya üyeliğe yüzde 20-25 oranında destek çıkan Finlandiya'da bu değerlendirmeler ışığında 2017 yılında yapılmış olan bir kamuoyu araştırmasında NATO üyeliğine destek yüzde 34'e kadar yükselmiş, son haftalarda gerçekleştirilen kamuoyu yoklamalarında ise NATO üyeliğine destek verenlerin oranın yüzde 60 dolayında olduğu görülmüştür. Parlamento üyelerinin yarısından fazlasının da üyeliğe olumlu baktıkları belirtilmektedir. Siyasi yorumcular bu gelişmeleri "olağanüstü ve tarihi nitelikte" görmektedirler. İsveç'te de benzer bir gelişmeye tanık olunmaktadır. Kamuoyu yoklaması bu ülkede de destek yönündeki oranın yüzde 50'nin üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim kamuoyu desteğindeki bu belirgin yükselişi görmüş olan şu anda iktidardaki Sosyal Demokrat Partisi de tarihi olarak izleyegeldiği ve olası bir üyelik beklentisinde esas engeli oluşturacak NATO üyeliğine öteden beri karşı çıkan siyasi duruşunu gözden geçirmeye girişmiştir.

Finlandiya ve İsveç'in NATO ile ilişkileri ve olası üyelik başvuruları

Finlandiya ve İsveç NATO'nun en yakın ortaklarıdır. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in açıklamalarında yer verdiği şekilde "NATO, ortak değerleri paylaştığı bu iki ortak ülkeyle Baltık Denizi ve ötesinde aynı sınamalarla karşı karşıyadır". Batı Balkanlardan Irak'a kadar değişik coğrafyalarda NATO öncülüğünde yürütülen misyon ve operasyonlara katkıda bulunan ve NATO'nun icra ettiği tatbikatlarda yer alan Finlandiya ve İsveç birliklerinin NATO müttefik ülkeler kuvvetleriyle birlikte faaliyet göstermelerini ve karşılıklı işbirliği (interoperability) sağlayan adımlar yıllar içinde başarıyla atılmıştır. NATO bu ülkelerle bilgi paylaşımına ve durumsal farkındalığı artıracak danışmalara hız vermiştir. Kötüleşen güvenlik ortamı karşısında NATO'nun bu iki ülkeyle iş birliğini güçlendirmesi daha da önem kazanmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ve süregiden savaş karşısında bu iki ortak ülkeyle yakın danışma içinde olduğuna, güvenlik ortamına ve bununla bağlantılı sınamalara ilişkin değerlendirmelerin paylaşıldığına tanık olunmaktadır. Esas itibarıyla bu iki ülke-

nin NATO'ya üye olmak yönünde alacakları karar sonunda yapacakları bir başvurunun süratle sonuçlandırılması için anılan ülkelerin, sahip oldukları kapasite dahil, üyelik kriterlerini karşılamak yönünde elverişli bir konumda oldukları söylenebilir.

NATO'nun genişlemesi kurucu belge niteliğindeki Washington Antlaşmasınının 10. Maddesinde "Taraflar, bu Antlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşma'ya katılmaya oy birliğiyle davet edebilirler. Davet edilen Devlet katılım belgesini Amerika Birleşik Devletler Hükümeti'ne (Antlaşma Washington'da imzalandığı için depozitor devlet sıfatıyla) vererek bu Antlaşmaya taraf olabilir. ABD Hükümeti aldığı her bir katılma belgesinden tüm Tarafları haberdar edecektir" şeklinde ifade edilmektedir.

Böyle bir başvuruyu yaptıkları takdirde iki ülkenin NATO'ya katılıma davet edilmeleri, müzakere edilip sonuçlandırılacak Katılım Protokolünün imzalandıktan sonra her bir üye ülkenin iç hukuk yollarını (genellikle Parlamentoların onay süreçlerini) tamamlaması sonunda üyeliğin kesinleşip tüm haklardan yararlanacakları (kolektif savunmaya dair güvenlik garantisi niteliğindeki Antlaşmanın 5. Maddesinden yararlanmak dahil) bir aşamaya ulaşılması mümkündür. Burada kritik soru, Katılım Protokolünün imzalanmasından onay süreçlerinin tümüyle tamamlanmasına kadar geçecek (Makedonya'nın üyeliğinde bu bir yılı almıştı) sürede Rusya'nın halihazırda dile getirdiği tehditlerinin gereğini yapıp yapmayacağıdır. Süratlendirilmiş bir onay süreciyle Makedonya örneğinden daha kısa bir sürede üyelik gerçekleşse ve aradaki süre ne kadar kısa olursa olsun bir risk faktörünün mevcut olduğu varsayılabilir. Bu durumda ABD'nin, belki İngiltere'yi de yanına alarak, Finlandiya ve İsveç'le güvenlik garantile-

rini bu geçiş döneminde geçerli kılacak ikili veya üçlü düzenlemeler öngörmesi bir olasılık olarak dillendirilmektedir. Her hal ve karda geçiş döneminde iki ülkeyi hedef alacak şekilde Rusya'nın gösterebileceği tepki riskinin kamuoyu gözünde katılımın uzun vadede bu ülkelere sağlayacağı avantajlardan daha büyük olmayacağı, başka bir anlatımla Rus tehdidinin üyelik başvurusu yapılmasını caydıracak ölçüde görülmediği anlaşılmaktadır.

Her ülke kararını kendi verecek olsa da paralel yürüyecek bu iki sürecin birbirlerini etkileyeceğini öngörmek yanlış olmayacaktır. Üyelik yönünde alınacak kararda bir ülke diğerinden farklı hareket etmemeye ve zamanlamada geçilmemeye özen gösterecektir. Finlandiya Başbakanının son Stockholm ziyaretinin de iki ülke arasında bu konudaki eşgüdüm ve danışmayı temsil ettiğinde kuşku bulunmamaktadır.

Türkiye'nin tutumu ne olmalı?

Türkiye geleneksel olarak NATO'nun genişlemesinin Avrupa'nın barış, güvenlik ve istikrarına katkı sağladığı inancındadır. Bu inançla NATO'nun "açık kapı" politikasını bugüne kadar ilkesel bir duruşla desteklemiştir. Bu yöneliminin bir sonucu olarak Ukrayna ve Gürcistan'ın üyelik beklentilerinin de güçlü savunucusu ve destekçisi olmuştur.

Öte yandan, Türkiye, Avrupa güvenliğinin temelini oluşturan 1975 Helsinki Nihai Senedi ve 1990 Paris Şartı gibi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) belgelerinde ve keza NATO Rusya Ortaklığına Dair 1997 Kurucu Belgesi ve 2002 NATO Rusya Konseyi Kuruluş Bildirisinde de ifadesini bulan, her devletin güvenlik düzenlemelerine ilişkin tercihlerini yapmaya, başka bir anlatımla herhangi bir askeri ittifak içinde yer alıp almamaya kendi egemen iradesiyle karar verebilmesine ilişkin ilkeyi de önemli bulmaktadır.

Sonuç olarak, Finlandiya ve İsveç'in üyelik başvurusuna Türkiye'nin nasıl yaklaşacağına dair şu an için resmi bir tutum açıklaması mevcut değilse ve olası tutum bilinmiyorsa da şimdiye kadar söylem ve eylemler ortaya konmuş ilkesel tutumun bir gereği olarak bu üyelik başvurularını da desteklemesi beklenebilir. Bu anlayışla, Türkiye'nin, bu konuda karar verecek olanın iki egemen ülke olduğunun bilinci içinde bu karara saygı duymasını ve NATO içindeki danışmalarda ve karar aşamasında iki ülkenin üyelik başvurusunu desteklemesini beklemek yanlış olmayacaktır. Böyle bir tutum esasen tutarlılığın da bir gereği olacaktır. Finlandiya ve İsveç'in üyelik başvurusu gerçekleşirse, Türkiye'nin terörle mücadele başta olmak üzere kendi güvenliğini doğrudan ilgilendiren konulardaki görüş ve beklentileri doğrultusunda anılan ülkelerin duyarlı kılınmasına uygun girişimlerle çalışması tabiatıyla yerinde olacaktır. Ancak mevcut konjonktürde bunun veto tehdidiyle bir pazarlığa dönüştürülmesinden kaçınılması gerekir.

Dış Politika & Güvenlik 2022/05/TR

Nisan 2022

FİNLANDİYA VE İSVEÇ'İN NATO'YA OLASI ÜYELİK BAŞVURULARI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Tacan İldem | Büyükelçi (E), EDAM Başkanı, NATO eski Genel Sekreter Yardımcısı, Türkiye'nin NATO nezdinde eski Daimi Temsilcisi